

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE
EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Kardeljeva ploščad 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: +386 (0)1 5805 327, Fax: +386 (0)1 5805 322
E-mail: info@euroatlantic.org, www.euroatlantic.org

***** Evro-atlantski Bilten *****
***** Euro-Atlantic Bulletin *****

Izdajatelj/Publisher: EASS / EACS
Urednik/Editor: prof. dr. Iztok Prezelj
ISSN 2712-5270
<http://www.euroatlantic.org/bilten/>

Vol. 2, No. 3, 2021
28. Oktober, 2021

Oblikovanje medinstitucionalnega modela za identifikacijo in spremljanje radikalizacije v smeri nasilja

Iztok Prezelj in Branko Lobnikar¹

*Povzetek: Radikalizacija v smeri nasilja in ekstremizem sta vedno bolj pereč problem v sodobnih družbah. Avtorja predstavitva idejni koncept zasnove slovenskega modela za identifikacijo in spremljanje radikalizacije v smeri nasilja, ki temelji na vključevanju številnih državnih in nedržavnih deležnikov na strateški in operativni ravni.*²

Ključne besede: radikalizacija, ekstremizem, nasilje, RAN platforma, Slovenija

Uvod

Radikalizacija posameznikov, družbenih skupin in celotne družbe v smeri nasilja postaja vedno bolj resen problem v Evropi in tudi v Sloveniji. V zadnjih dvajsetih letih se soočamo z resnimi primeri islamističnega ekstremizma, prav tako pa tudi desno in levo usmerjenega ekstremizma. Številni napadi in nasilne situacije so povzročile nepotrebne žrtve, ki bi jih s pravilno organiziranostjo morda lahko celo preprečili. V raziskavi z okrajšanim imenom RADCEPRO, ki smo jo izvedli na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani in Fakulteti za varnostne vede univerze v Mariboru, smo najprej zagotovili terminološko jasnost na tem področju proučevanja, nato pa smo izdelali model, ki bi ga naj uporabili v Sloveniji za preprečevanje in spremljanje radikalizacije v smeri nasilja. Ta prispevek je bil oblikovan na osnovi knjige, ki je bila objavljena v okviru navedenega projekta.

V Sloveniji potrebujemo terminološko jasnost še preden dokončno oblikujemo koncept in politiko odzivanja na radikalizacijo. Na podlagi sistematičnega pregleda literature, domačih in tujih strateških dokumentov ter natančnega pregleda dosedanje prakse smo prišli do sintetične opredelitve temeljnih pojmov, ki so osnova za nadaljnje ukrepanje. V tem smislu smo radikalizacijo opredelili kot »proces korenitega spreminjanja oziroma transformacije

¹ Dr. Iztok Prezelj je redni profesor na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Dr. Branko Lobnikar je redni profesor na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru.

² Opomba: V tem prispevku so izražena lastna stališča avtorjev, ki niso nujno stališča EASS.

posameznikovih ali skupinskih zaznav, prepričanj, vrednot in vedenja v smeri političnih stališč in vedenjskih vzorcev, ki opravičujejo uporabo nedemokratskih sredstev in/ali nezakonitega nasilja za doseganje lastnih političnih, ideoloških, verskih in drugih ciljev» (1). Radikalizacija ima blažje in hujše oblike; med zadnje sodita nasilni ekstremizem in terorizem (kot mogoča končna postaja procesa radikalizacije). Radikalizacija je značilna za situacijo politične polarizacije v družbi (v lokalnem in tudi v globalnem kontekstu), ki vodi k polizirajočim stališčem v družbi, med družbenimi skupinami ali pri posamezniku oz. je rezultat tega. Ekstremizem pa smo opredelili kot »družbeni pojav, za katerega je značilno pozivanje k uporabi ali uporaba nasilnih, protidemokratskih, protiustavnih, netolerantnih, avtoritarnih idr. sredstev za doseganje lastnih ciljev« (1). Gre za »zrelo« stopnjo radikalizma, za katero je značilno absolutno izključevanje drugače mislečih ali njihova podreditev. Uporaba nasilja ali pozivanje k uporabi nasilja je tipičen modus operandi. Terorizem je tipična oblika aktivnega nasilnega ekstremizma.

Trend v Evropi in nujnost v Sloveniji je, da oblikujemo nacionalni in lokalni model za identifikacijo radikalizacije v smeri nasilja. Nujno je okrepiti raziskovalne napore in začeti bolj sistematično spremljati procese radikalizacije in ekstremizma z namenom oblikovanja vsedružbene mrežne strukture za odzivanje na ta pojav. Ukrepanje zahteva sodelovanje tako državnih kot nedržavnih institucij, s katerimi bi primerno naslavljali vzroke za radikalizacijo, uspešneje identificirali procese radikalizacije ter usklajeno delovali v okviru odvratanja in morebitne deradikalizacije ranljivih skupin in posameznikov.

Na podlagi pregleda tujih praks v Veliki Britaniji, na Nizozemskem, v Avstriji in na Finskem, ugotovitev iz omenjenega raziskovalnega dela projekta in koncepta vsedružbenega odzivanja na radikalizacijo, ki vodi v nasilje (P–O–O) (2), smo oblikovali predlog slovenskega modela RAN³. Pri oblikovanju modela slovenske RAN-platforme smo izhajali iz celovitega pristopa, kar pomeni, da smo oblikovali širok, inkluzivni, večnivojski in večfazni pristop k identificiranju in spremljanju radikalizacije.

V nadaljevanju predlagamo naslednja **splošna načela**, na katerih bi morali izgraditi ter razvijati slovensko RAN platformo:

- a. **Načelo formalizacije koordinacijske funkcije omrežja:** RAN omrežje v RS mora imeti formalnega koordinatorja, ki ga imenuje vlada RS (lahko je tudi koordinator za področje radikalizacije skladno s strategijo na tem področju) in ima v okviru RAN platforme časovno določen mandat, npr. dve leti z možnostjo podaljšanja za še dve leti. Po preteku mandata mora vodenje omrežja prevzeti predstavnik druge institucije (priporočljivo je rotiranje predsedujočih posameznikov pa tudi rotacija institucij, iz katerih prihajajo). Priporočljivo je, da omrežje vodi predstavnik državne institucije. Mogoče pa je tudi, da omrežje vodi imenovani predstavnik akademske institucije, vendar mora v tem primeru imeti namestnika, ki prihaja iz državne institucije. Koordinator mora imeti pisno opredeljene naloge, v okviru katerih lahko oblikuje program za 2-letno mandatno obdobje.
- b. **Načelo določljive strukture omrežja:** slovensko RAN omrežje mora imeti strukturo v vertikalnem in horizontalnem smislu. Horizontalna struktura vključuje širok spekter vključenih institucij, ki sodelujejo v delovanju omrežja, medtem ko vertikalna struktura vključuje institucije na strateški ravni (skupni usmerjevalni odbor) in operativni ravni delovanja omrežja (operativne in delovne skupine).

³ Radicalization Awareness Network Slovenia je del evropskega RAN omrežja, ki vključuje preko 6.000 članov iz vseh držav Evropske unije. Financira ga Evropska komisija preko sistema Internal Security Fund. Več na https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/radicalisation-awareness-network-ran/about-ran_en#ecl-inpage-792

- c. **Načelo jasnega mandata/nalog omrežja:** omrežje mora imeti svoj statut ali pravilnik delovanja, v sklopu katerega so opredeljeni načela delovanja, vloga koordinatorja, organi omrežja in naloge. Omrežje deluje tudi na osnovi dveletnega načrta delovanja, ki ga opredeli koordinator v sodelovanju s člani omrežja.
- d. **Načelo multidisciplinarnosti:** v omrežje je vključen širok spekter varnostnih institucij, drugih institucij iz državnega aparata, akademske in nevladne organizacije itn. Širša kot je zastopanost institucij, večji je potencial omrežja.
- e. **Načelo medinstitucionalnega zaupanja in komuniciranja:** omrežje deluje na osnovi zaupanja med institucijami, deljenja informacij in usmerjanja energije v skupne izzive oziroma projekte.
- f. **Načelo inkluzivnosti članstva v omrežju:** na sestankih omrežja lahko sodelujejo predstavniki različnih državnih in nedržavnih organizacij, ki pa morajo biti prijavljeni pri koordinatorju in imeti kontaktno osebo.
- g. **Načelo prostovoljnosti sodelovanja in načelo obveznosti sodelovanja za izbrane državne organe:** vključene organizacije načeloma sodelujejo prostovoljno, vendar pa se pričakuje od ključnih organizacij, da delujejo proaktivno, podajajo predloge, odpirajo teme, učinkovito uresničujejo dogovorjene načrte itn.
- h. **Načelo uravnoveženosti dimenzij delovanja** (fokusi na desno, levo in versko radikalizacijo): omrežje RAN se načelno ukvarja z vsemi oblikami radikalizacije, ki vodijo v nasilje. Mogoče je, da se posamezni projekti ali iniciative vodijo v smeri specifičnih oblik radikalizacije, vendar to ne spremeni temeljnega načela o širokem fokusu.
- i. **Načelo proaktivnega komuniciranja do stroke in širše javnosti:** omrežje bo organiziralo različne dogodke in izvajalo projekte, o čemer bo obveščalo širšo stroko in širšo javnost. Omrežje lahko vzpostavi svojo spletno stran, na kateri objavlja novice, strokovna gradiva itn.
- j. **Načelo spodbujanja raziskovanja radikalizacije in ukrepov za njeno upravljanje:** omrežje lahko deluje le na osnovi sprotnega raziskovanja pojava radikalizacije v neposrednem okolju in deljenja spoznanj v strokovno javnost. V tem smislu bo omrežje spodbujalo raziskovalne organizacije in vse vključene institucije k aktivnemu raziskovanju in preučevanju ter deljenju rezultatov. Omrežje bo služilo tudi iskanju možnosti za skupno kandidiranje za sredstva na področju boja zoper radikalizacijo in nasilni ekstremizem.
- k. **Načelo prepoznavanja in izpostavljanja dobrih praks:** omrežje RAN mora identificirati dobre prakse in njihovo predstavljanje na dogodkih v organizaciji omrežja.
- l. **Načelo fokusa na strateško in na operativno raven prvih posredovalcev:** omrežje RAN deluje na strateški ravni, na kateri se obravnavajo širše in bolj dolgoročne teme, ter na operativni ravni, na kateri se povezuje prve posredovalce, omogoča deljenje izkušenj in dobrih praks itn. Prvi posredovalci lahko delujejo na lokalni ravni, zaradi operativnosti in redkosti potreb pa so lahko te skupine organizirane tudi na regionalni ravni.
- m. **Načelo možnosti delovanja med zainteresiranimi akterji na geografsko zaokroženih območjih:** ker bo težko zagotoviti enakomerno delovanje projektov RAN na celotnem ozemlju RS, je smiselno organizirati delovanje v okviru pilotnih projektov z lokalnimi zainteresiranimi akterji. Ti pilotni projekti imajo podporo celotnega omrežja in ob uspešnosti se lahko uporabi dobro prakso na drugem geografskem območju v Sloveniji.

Ta splošna načela so vgrajena v morajo biti vgrajena v strukturo in delovanje RAN-platforme, če želimo, da je učinkovita. V nasprotnem primeru bo platforma sicer obstajala, ne bo pa proizvajala optimalnih rezultatov.

Prvi korak pri oblikovanju omrežja RAN Slovenija je identifikacija ključnih akterjev ter določitev njihove vloge pri identificiranju in spremljanju radikalizacije.

Na strateški ravni bi po našem mnenju morale biti vključene naslednje institucije s svojimi predstavniki:

- a. **šolski sistem:** Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo, Urad za mladino; univerze
- b. **sistem socialnega varstva:** Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Zavod RS za zaposlovanje;
- c. **versko področje:** Urad za verske skupnosti, voditelji registriranih verskih skupnosti v RS;
- d. **zdravstveni sistem:** Ministrstvo za zdravje; Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
- e. **varnostni sistem:** MNZ – Sektor za organizirano kriminaliteto, Oddelek za terorizem in ekstremno nasilje, GPU, SOVA, MORS – OVS;
- f. **sistem za izvrševanje kazenskih sankcij:** Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, Uprava RS za probacijo;
- g. **azilni sistem:** MNZ (Urad vlade RS za oskrbo in integracijo migrantov);
- h. **športni sistem:** Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Olimpijski komite Slovenije, športne zveze.

Slika v nadaljevanju grafično prikazuje model RAN-platforme na strateški ravni, na kateri sodelujejo vse navedene institucije, prav tako pa sta v centru koordinator platforme in skupni usmerjevalni odbor (glej vir 1).

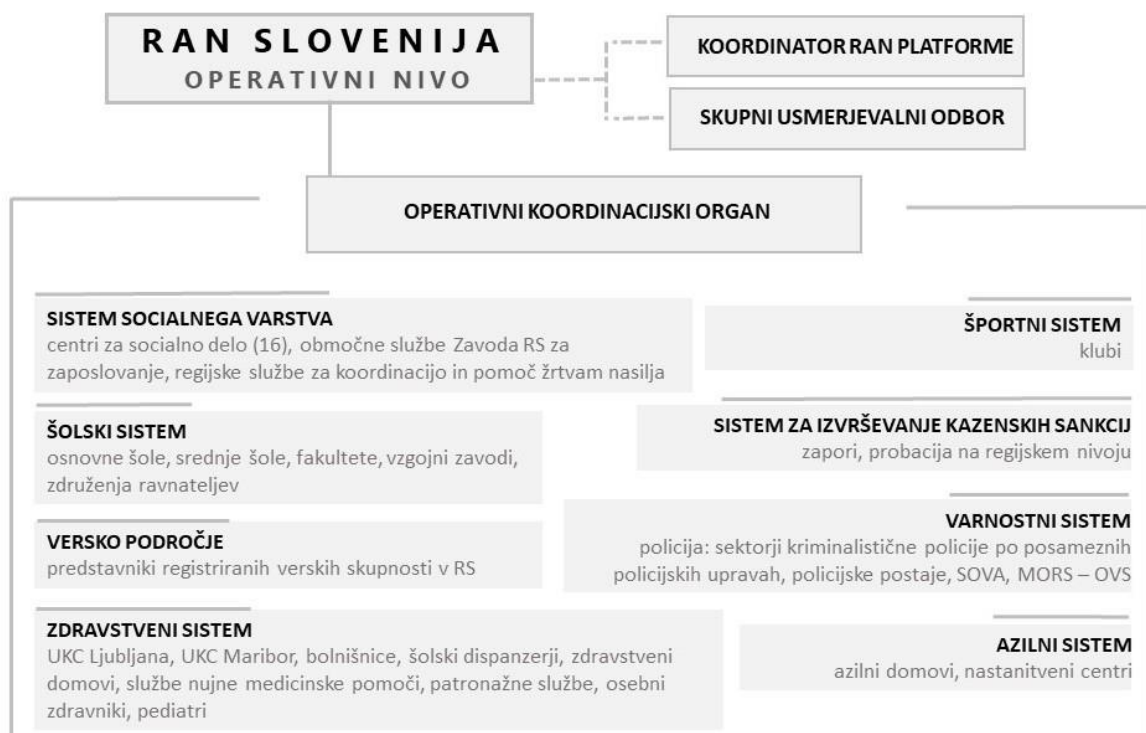

Na operativni ravni bi po našem mnenju morale biti vključene naslednje institucije s svojimi predstavniki:

- a. **šolski sistem:** osnovne šole, srednje šole, fakultete, vzgojni zavodi, združenja ravnateljcev;
- b. **sistem socialnega varstva:** centri za socialno delo (16), območne službe Zavoda RS za zaposlovanje, regijske službe za koordinacijo in pomoč žrtvam nasilja;
- c. **versko področje:** predstavniki registriranih verskih skupnosti v RS;
- d. **zdravstveni sistem:** UKC Ljubljana, UKC Maribor, bolnišnice, šolski dispanzerji, zdravstveni domovi, službe nujne medicinske pomoči, patronažne službe, osebni zdravniki, pediatri;

- e. **varnostni sistem:** policija: sektorji kriminalistične policije po posameznih policijskih upravah, policijske postaje, SOVA, MORS – OVS;
- f. **sistem za izvrševanje kazenskih sankcij:** zapori, probacija na regijskem nivoju;
- g. **azilni sistem:** azilni domovi, nastanitveni centri;
- h. **športni sistem:** klubi.

Slika v nadaljevanju grafično prikazuje model RAN-platforme na operativni ravni, na kateri sodelujejo vse navedene institucije. Za usklajevanje operativnega sodelovanja med institucijami so odgovorni obstoječi ali novi operativni usklajevalni organi. Celotno operativno delovanje je, poleg vertikalnih povezav v okviru svojih podsistemov, navezано tudi na skupni usmerjevalni odbor in koordinatorja RAN-platforme (glej vir 1).

V okviru RAN omrežja bi moral delovati mehanizem prepoznavanja dobrih praks v okviru posameznih institucij in iz tujine. Naloga koordinatorja in vseh institucij bo identifikacija dobrih praks doma in v tujini ter prenos informacij glede teh praks v omrežje. Koordinator vodi podatkovno bazo dobrih praks, ki na bi bila organizirana po področjih, z naslovi in opisom same prakse. Dobre prakse se poudarjajo na različnih dogodkih in informacije o njih se prenašajo medsektorsko.

RAN omrežje Slovenija se srečuje vsaj dvakrat letno, pri čemer posamezni koordinatorji po področjih pripravijo glavne ugotovitve dela v zadnjega pol leta in koordinatorju predlagajo predstavitev posameznih dobrih praks pri naslavljanju radikalizacije, ki vodi v nasilje ali prenosa dobrih praks z drugih, sorodnih področij (na primer preprečevanja kriminalitete, skupnostno socialno delo itn.) na področje primerne naslavljanja radikalizacije posameznikov ali posameznih družbenih skupin.

Nacionalna RAN mreža bi lahko oblikovala sistem usposabljanja z različnimi predavanji, ki bi se jih ponudilo različnim podsistemom. Najprej bi se osredinili na sistem *train-the-trainers*, usposobljene osebe na ta način pa bi prenašale znanje naprej po svojih podsistemih. RAN mreža bi izhajala iz usposabljanj, ki jih že imajo policija, SOVA in OVS, kar bi dopolnili s predavanji sodelujočih akademskih in nevladnih organizacij (ter po potrebi drugih organizacij).

Nacionalna RAN-mreža tudi širi informacije o usposabljanjih v okviru evropskega RAN omrežja. Nacionalna RAN mreža prav tako promovira prenos spoznanj iz evropskih RAN usposabljanj v slovensko okolje z namenom preprečitve izgubljanja znanja. Nacionalna RAN mreža bi tako začela delovati kot mreža znanja (angl. *knowledge hub*).

Viri

1) Prezelj, Iztok, Lobnikar, Branko, Sotlar, Andrej, Vuga Beršnak, Janja, Kolak, Anja, Prisljan, Kaja, Modic, Maja, Kocjančič, Klemen, Ferlin, Anica (2021): Radikalizacija v smeri nasilja: temeljni koncepti, izbrani tuji pristopi in primer Slovenije, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV: Ljubljana.

2) Glej Kozmelj, Rajko (2018): Koncept medagencijskega sodelovanja za preprečevanje in odvracanje posameznikov od nadaljnje radikalizacije. Dnevi varstvoslovja, Zbornik povzetkov, julij, 2018, Ankaran. Univerzitetna založba UM: Maribor; Kozmelj, Nana (2020): Ocena zmožnosti implementacije modela preprečevanja in izključevanja iz procesa nadaljnje radikalizacije na lokalni ravni. Magistrsko delo. Fakulteta za varnostne vede: Maribor.

EVRO-ATLANTSKI SVET SLOVENIJE
EURO-ATLANTIC COUNCIL OF SLOVENIA

Si želite izvedeti več o dejavnostih Evro-atlantskega sveta Slovenije? Vas zanima področje mednarodne varnosti? Pridružite se nam.

Za več informacij obiščite našo spletno stran www.euroatlantic.org ali pošljite sporočilo na info@euroatlantic.org.